

МІГРАЦІЯ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

MIGRATION AND CURRENT ISSUES OF ANTI-TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS RELATED TO ARMED AGGRESSION ON THE TERRITORY OF UKRAINE

Віта Мусатенко¹, Олександр Смаглюк²

Національна академія внутрішніх справ

(пл. Солом'янська, 1, м. Київ, 03035)

Vita Musatenko, Oleksandr Smaglyuk

National Academy of Internal Affairs

(1, Solomjanska Sq., Kyiv, Ukraine, 03035)

Отримано: 08.12.2022. Затверджено: 22.01.2023

АНОТАЦІЯ

У цій статті висвітлюються проблеми спричинені змінами у міграційній ситуації в Україні після початку повномасштабного вторгнення росії на територію України 24 лютого 2022 року, а також пропозиції, щодо удосконалення системи протидії торгівлі людьми та удосконалення механізму притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Стаття показує, що військові дії на території України зумовили міграцію людей з території України перш за все до території Європейського Союзу, та всередині країни, що спричинило низку ризиків в дотриманні та забезпеченні прав людини. Біженці, що масово переміщались зі своїх місць життя до територій інших країн, потенційно стають жертвами торгівлі людьми, оскільки вимушені шукати прихисток в незнайомих місцях, які не завжди є безпечними. Водночас посилюється тенденція коли скрутним становищем українців хочуть скористатись особи з корисливих мотивів, що робить шукачів притулку легкою здобиччю злочинців. Сучасний стан проблеми торгівлі людьми вимагає негайних змін у нормативно – правові акти, щодо протидії торгівлі людьми, що вже спричинив внесення змін у вітчизняне законодавство, але потребує ще більшого вдосконалення з метою захисту прав громадян України.

Ключові слова: міграція; торгівля людьми; збройна агресія; біженець.

---

¹ аспірант; orcid 0000-0002-9946-2218; e-mail: v.musatenko@gmail.com

² кандидат юридичних наук, доцент; orcid 0000-0002-0756-2378; e-mail: smaglyuk79@gmail.com

ABSTRACT

In this article highlights the problems caused by changes in the migration situation in Ukraine after the beginning of the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine on February 24, 2022, as well as proposals for improving the system of countering human trafficking and improving the mechanism of bringing guilty persons to criminal responsibility. The article shows that the military actions on the territory of Ukraine led to the migration of people from the territory of Ukraine, first of all, to the territory of the European Union, and within the country, which caused a number of risks in the observance and provision of human rights. Refugees who have moved en masse from their places of life to the territories of other countries, potentially become victims of human trafficking, as they are forced to seek shelter in unfamiliar places, which are not always safe. At the same time, the tendency for people with selfish motives to take advantage of the plight of Ukrainians is increasing, which makes asylum seekers easy prey for criminals. The current state of the problem of human trafficking requires immediate changes to the regulatory and legal acts on combating human trafficking, which has already led to changes in domestic legislation, but requires even greater improvement in order to protect the rights of Ukrainian citizens.

Key words: migration; human trafficking; armed aggression; refugee.

I. ВСТУП

З початком повномасштабного вторгнення на територію України збільшилися ризики потрапляння громадян України в ситуацію торгівлі людьми. Частково люди були вимушені виїхати з України до Європи, частково переміститись всередині держави і частину громадян України примусово вивезли на територію російської федерації та/або республіки беларусь. Так, за період з лютого по грудень 2022 р. щонайменше 2 млн 800 тис. українців були вимушені виїхати чи були депортовані на територію росії¹. На більшості території України громадяни залишилися без житла, без грошей, без роботи, що робить їх ще більше уразливими до дій зловмисників.

Перед усіма дотичними державними органами виникла необхідність у забезпеченні захисту населення від ситуації потрапляння у торгівлі людьми, та мінімізувати ризики спричинені міграцією громадян по території України та сусідніх країнах, та виробити якісно та практично нові підходи до розв'язання проблем притягнення до відповідальності за пов'язані з такими кримінальні правопорушення.

---

¹ Повідомлення Укрінформ із посиланням на телеграм уповноваженого Верховної ради з прав людини Дмитра Лубінця про кількість українців, які були вимушені виїхати чи були депортовані на територію росії. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3627722-za-devat-misaciv-vijni-rf-deportovala-majze-tri-miljoni-ukrainciv-ombudsmen.html>

За часи незалежності в Україні опубліковано численні дослідження, що присвячені різним аспектам торгівлі людьми, зокрема роботи А.В. Андрушка, О.М. Броневицької, В.О. Іваценка, К.М. Іскрова, В.А. Козака, Я.Г. Лизогуба, О.В. Наден, Д.О. Негодченка, А.А. Небитова, А.М. Орлеана, В.М. Підгородинського, Ю.В. Раковської та ін. У той же час не применшуючи цінність вказаних робіт українських сучасних учених, слід зауважити, що їхні праці та пропозиції стосувались до воєнного часу, та потребують удосконалення з урахуванням викликів сьогодення.

II. МЕТА І МЕТОДОЛОГІЯ

Стаття написана на основі вивчення та аналізу вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, статистичних даних міжнародних громадських організацій та державних органів, результатів соціологічних досліджень, чинних нормативно-правових актів. Її мета полягає у висвітленні нових ризиків торгівлі людьми, спричинених військовими діями на території України, вказано на можливі шляхи вирішення актуальної проблеми, в тому числі, шляхом вдосконалення чинного законодавства, щодо протидії торгівлі людьми, та вже зроблених практичних шляхів для вирішення проблеми. Для досягнення зазначеної мети застосовані порівняльний, системний, структурно-функціональний та інші загальнонаукові методи пізнання.

III. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Станом на 29 листопада 2022 р., за даними Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців (УВКБ ООН), кількість українців, які виїхали за кордон з 24 лютого 2022 р., тобто з початку російського вторгнення в Україну, становить 7 891 977 осіб. З них 4 776 606 громадян України отримали в державах – членах ЄС статус тимчасового захисту¹.

За підрахунками УВКБ ООН, найбільше біженців із статусом тимчасового захисту зареєстровано у Польщі, Німеччині та Чехії.

Після початку воєнного вторгнення, спрощення правил перетину державного кордону, питання торгівлі людьми стало особливо

¹ Статистичні дані, щодо ситуації з біженцями з України від 29 листопада 2022 року. Портал оперативних даних Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців URL: <http://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

актуальним, оскільки в багатьох випадках під пропозицією допомоги ховається небезпідставна загроза. Так, в більшості випадків громадяни України не розуміють, навіть на базовому рівні мови країни, в яку вимушені були виїхати, а тому вже в перші дні війни під виглядом допомоги та працевлаштування було зафіксовано надходження дуже сумнівних пропозицій, які підвищують ризики потрапити в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми.

Відповідно до статті 149 КК України (в редакції від 06.09.2018)¹ передбачено відповідальність за торгівлю людьми, а саме за торгівлю людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію».

Пунктом 1 примітки до цієї статті визначається, що під експлуатацією людини в цій статті слід розуміти всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у кримінальну протиправну діяльність, використання у збройних конфліктах тощо.

Проблема торгівлі людьми була актуальною для України і до початку російського вторгнення. Так, за даними Глобального індексу рабства², Україна перебувала на 49-му місці зі 167 країн світу в рейтингу поширеності сучасного рабства (тобто торгівлі людьми), понад 260 тисяч українців за час незалежності постраждали від торгівлі людьми³. Найчастіше жертвами цього явища ставали жінки, які потрапляли у сексуальне рабство, і чоловіки, які потрапляли у трудове рабство. Дані *Thomson Reuters* свідчать, що після початку

¹ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

² Глобальний індекс рабства. URL: <https://www.globallslaveryindex.org/2018/findings/global-findings>

³ Там само.

повномасштабної війни в Україні кількість принизливих пошукових термінів сексуального характеру, пов'язаних з українськими жінками, зростає на 300%. За свідченнями Спеціального представника ОБСЄ з питань торгівлі людьми, попит на сексуальну експлуатацію українських жінок є стимулом для торговців людьми вербувати та масштабно експлуатувати українських біженок¹. Додатково, через збройну агресію російської федерації для українців, особливо на окупованих територіях, з'явилися нові ризики пов'язані з насильницьким вивезенням людей, у тому числі дітей, за кордон, експлуатацію у збройних конфліктах. 19 липня 2022 р. Держдепартамент США включив росію до списків країн, що ведуть політику або практику торгівлі людьми та примусової праці або чий сили безпеки та підтримувані урядом збройні організації вербують чи використовують дітей як солдатів².

З 24 лютого по 16 жовтня 2022 р. працівники Національної гарячої лінії з консультування мігрантів та протидії торгівлі людьми надали понад 115 тисяч роз'яснень, щодо безпечної міграції, захисту та іншої допомоги особам³.

18 жовтня 2022 р. було презентовано національне дослідження уразливості населення до торгівлі людьми та експлуатації в умовах війни в Україні, яке було проведено на замовлення Міжнародної організації з міграції (МОМ)⁴. Згідно дослідження більше 32 мільйони людей, постраждали від повномасштабної війни, понад 16 мільйонів залишилися без постійної роботи, 5 мільйонів втратили житло. Крім того, згідно дослідження, 59% опитаних ризикують постраждати від експлуатації, оскільки готові погодитися хоча б на одну ризиковану пропозицію про роботу за кордоном чи в Україні, з яких 39 % готові працювати в обмін на безкоштовне проживання та харчування, можуть погодитись на ризиковану пропозицію роботи за кордоном:

¹ How technology is being used to combat human trafficking. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en/careers/careers-blog/how-technology-is-being-used-to-combat-human-trafficking.html>

² Держдеп включив росію до списку країн, що торгують людьми. URL: <https://www.reuters.com/world/us/places-russia-human-trafficking-child-soldier-lists-2022-07-19/>

³ Кожен другий українець ризикуює постраждати від експлуатації через спустошливі наслідки війни. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kozhen-druhyy-ukrayinets-ryzykuye-postrazhdaty-vid-ekspluatatsiyi-cherez-spustoshlyvi-naslidky-viyny>

⁴ Національне дослідження уразливості населення до торгівлі людьми та експлуатації в умовах війни. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/Survey%20results_UKR_web.pdf

працювати без офіційного працевлаштування, в тому числі у закритих приміщеннях, та без можливості вільно покинути робоче місце, порушити правила перетину кордону, віддати роботодавцю паспорт, телефон та особисті речі. Зазначені ризики є однаковими для чоловіків та жінок, хоча і 86% вважають, що не потраплять у ризиковану ситуацію або думають, що це мало ймовірно. Отже, за останні 9 місяців люди втратили не тільки постійну роботу, джерело постійного доходу, житло, але й стали більш уразливими до різних форм експлуатації, в тому числі торгівлі людьми. Реагуючі на виклики війни дотичні уповноважені органи доопрацьовують Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 р., особливо приділяючи увагу створенню безпечних міграційних маршрутів для населення, яке переміщується, сприяння у їх реєстрації на новому місці перебування, допомоги у відновленні документів, якщо це необхідно, та реагуванню на нагальні потреби шукачів притулку та зниженню їх вразливості до торгівлі людьми, а також навчання, в тому числі працівників прикордонної служби, виявлення та ідентифікації постраждалих осіб¹.

Крім того, з початку вторгнення росії в Україну Державна прикордонна служба України у співпраці з іншими державними органами забезпечують опрацювання змін до Правил перетинання державного кордону громадянами України, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57, які в період дії на території України надзвичайного або воєнного стану, врегульовують питання виїзду за межі України, у тому числі найбільш соціально незахищених категорій громадян².

Додатково, з початку вторгнення росії підрозділи Міграційної поліції налагодили співпрацю з європейськими партнерами, спільними зусиллями з якими була створена так звана європейська платформа з обміну інформації, де кожна європейська країна, яка долучилась до цієї платформи, надає інформацію щодо протидії торгівлі людьми, та додатково проводяться операції протидії жебракуванню,

¹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-p#Text>

² Торгівля людьми: злочинці полюють на людей, які перебувають у вразливому стані. URL: <https://mvs.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi-zlocinci-polyuyut-na-lyudei-yaki-perebuyayut-u-vrazlivomu-stani#>

сексуальній та трудовій експлуатації. Така співпраця вже дала свої результати у вигляді 50 повідомлень про злочини, пов'язані з торгівлею людьми, але за результатами розгляду зазначених заяв було відкрито лише за 6 кримінальних проваджень¹.

IV. ВИСНОВКИ

До війни Україна мала численні напрацювання у сфері протидії торгівлі людьми, та виконала всі свої зобов'язання за Палермським протоколом. Але війна розпочата на території України вимагає повністю змінити стандарти боротьби з торгівлею людьми.

За час війни в Україні є певні успіхи в організації інформаційних компаній, щодо протидії торгівлі людьми на кордонах з сусідніми країнами, налагодження співпраці з європейськими партнерами, створення європейської платформи з обміну інформації, внесення змін до Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми, оновлення чат-боту «Залишайся в безпеці» (у Telegram) за співпраці з Координатором проектів ОБСЄ в Україні, МВС та Національною поліцією. У чат-боті розміщена інформація по запобіганню та протидії торгівлі людьми, контакти установ, що надають допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми, та багато додаткової корисної інформації.

Реалії життя вимагають вирішення низки правових проблем, які раніше не виникали в нашому суспільстві, запровадження нових практик виявлення та ідентифікації постраждалих осіб, від торгівлі людьми, в подальшому допоможе відобразити наявні практики вербування, переміщення та експлуатацію, що становлять сучасні форми торгівлі людьми, та сприяти притягнення винних осіб до відповідальності.

Всі перелічені методи протидії торгівлі людьми, ідентифікації та виявлення жертв торгівлі людьми, потребують апробації часом, оскільки більшість людей не ідентифікують себе як потерпілі особи від експлуатації. Саме тому надзвичайно важливо підвищувати обізнаність громадян України не залежно від нового місця життя, та

¹ Протидія торгівлі людьми в умовах війни: захист українців в ЄС та ситуація з примусово переміщеними в РФ громадянами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3625615-protidia-torgivli-ludmi-v-umovah-vijni-zahist-ukrainciv-v-es-ta-situacia-z-primusovo-peremisenimi-v-rf-gromadanami.html>

проводити якісні інформаційні кампанії, що в свою чергу буде сприяти кількісним та якісним зверненням постраждалих осіб до поліції за захистом та притягненням до відповідальності.

Отже, своєчасне реагування правників і законодавця на проблеми, спричинені війною, сприяє вдосконаленню нормативно-правової бази, а ефективне впровадження нових й ефективних правових важелів впливу є вкрай важливим для запобігання торгівлі людьми під час війни та масового переміщення, притягнення винних осіб до відповідальності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Глобальний індекс рабства. URL: <https://www.globalslaveryindex.org/2018/findings/global-findings>
2. Держдеп включив росію до списку країн, що торгують людьми. URL: <https://www.reuters.com/world/us-places-russia-human-trafficking-child-soldier-lists-2022-07-19/>
3. Кожен другий українець ризикує постраждати від експлуатації через спустошливі наслідки війни. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kozhen-druhyy-ukrayinets-ryzuykuye-postrazhdaty-vid-eksploatatsiyi-cherez-sputoshlyvi-naslidky-viyny>
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Національне дослідження уразливості населення до торгівлі людьми та експлуатації в умовах війни. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd1861/files/documents/Survey%20results_UKR_web.pdf
6. Протидія торгівлі людьми в умовах війни: захист українців в ЄС та ситуація з примусово переміщеними в РФ громадянами. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-preshhall/3625615-protidiya-torgivli-ludmi-v-umovah-vijni-zahist-ukrainciv-v-es-ta-situacia-z-primusovo-peremisenimi-v-rf-gromadanami.html>
7. Повідомлення Укрінформ із посиланням на телеграм уповноваженого Верховної ради з прав людини Дмитра Лубінця про кількість українців, які були вимушені виїхати чи були депортовані на територію росії. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3627722-za-devat-misaciv-vijni-rf-deportovala-majze-tri-miljoni-ukrainciv-ombudsmen.html>
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-p#Text>
9. Статистичні дані, щодо ситуації з біженцями з України від 29 листопада 2022 року. Портал оперативних даних Управління верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців URL: <http://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
10. Торговля людьми: злочинці полюють на людей, які перебувають у вразливому стані. URL: <https://mvs.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi-zlocinci-polyuyut-na-lyudei-yaki-perebuvaют-u-vrazlivomu-stani#>
11. How technology is being used to combat human trafficking. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en/careers/careers-blog/how-technology-is-being-used-to-combat-human-trafficking.html>

REFERENCES

1. Combating human trafficking in times of war: protection of Ukrainians in the EU and the situation of citizens forcibly displaced to Russia. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3625615-protidia-torgivli-ludmi-v-umovah-vijni-zahist-ukrainciv-es-ta-situacia-z-primusovo-peremisenimi-v-rf-gromadanami.html> [in Ukrainian].
2. Criminal Code of Ukraine: Law of Ukraine of 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
3. Every second Ukrainian is at risk of being exploited due to the devastating effects of war. URL: <https://ukraine.iom.int/uk/news/kozhen-druhyi-ukrayinets-ryzykuye-postrazhdaty-vid-ekspluatatsiyi-cherez-spustoshlyvi-naslidky-viyny> [in Ukrainian].
4. Global Slavery Index. URL: <https://www.globallslaveryindex.org/2018/findings/global-findings> [in Ukrainian].
5. How technology is being used to combat human trafficking. URL: <https://www.thomsonreuters.com/en/careers/careers-blog/how-technology-is-being-used-to-combat-human-trafficking.html>
6. Human trafficking: criminals prey on people in vulnerable situations. URL: <https://mvs.gov.ua/news/torgivlya-lyudmi-zlocinci-polyuyut-na-lyudei-yaki-perebuwayut-u-vrazlivomu-stani#> [in Ukrainian].
7. National study of the vulnerability of the population to human trafficking and exploitation in war. URL: https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/Survey%20results_UKR_web.pdf [in Ukrainian].
8. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 14, 2021, No 800-r «On Approval of the Concept of the State Targeted Social Program for Combating Human Trafficking for the Period up to 2025». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2021-p#Text> [in Ukrainian].
9. Statistical data on the situation with refugees from Ukraine as of November 29, 2022. The United Nations High Commissioner for Refugees Operational Data Portal URL: <http://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> [in Ukrainian].
10. The State Department has included Russia in the list of countries that trade in human beings. URL: <https://www.reuters.com/world/us-places-russia-human-trafficking-child-soldier-lists-2022-07-19/> [in Ukrainian].
11. Ukrinform reported with reference to a telegram from the Verkhovna Rada Commissioner for Human Rights Dmytro Lubinets on the number of Ukrainians who were forced to leave or deported to Russia. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3627722-za-devat-misaciv-vijni-rf-deportuvala-majze-tri-miljoni-ukrainciv-ombudsmen.html> [in Ukrainian].